

A laikus keresztnévszótárak*

1. A laikus keresztnévszótárak típusai és bemutatásuk szempontjai. Írásomban a magyar keresztnévszótárak azon típusát mutatom be, amelynek képviselőit laikus, azaz nyelvészeti, illetve névtudományi képzettséggel nem rendelkező szerzők vagy szerkesztők készítették a 20. század végén vagy a 21. század elején, és jelenleg is hozzáférhetőek újonnan, antikváriumi kínálatban vagy az interneten. Manapság ugyan a többség feltehetőleg inkább már az interneten fellelhető számos utónévkeresőből, illetve névszótárból tájékozódik, ezeknek azonban az alább áttekintett művek szolgálhatnak legfőbb forrásukul. (Ez különösen a parakomparatív névszótárak esetében érhető tetten.)

Természetesen szakmabeliek által készített keresztnévszótárak is elérhetőek a nagyközönség számára, habár nem nagy számban (elsősorban FERCSIK–RAÁTZ 2017, KnE., MUnk.), ezekkel azonban a fenti célkitűzésnek megfelelően a továbbiakban nem kívánok foglalkozni; már csak azért sem, mert a (szakmai és a laikus) keresztnévszótárak és utónévportálok általános jellemzőiről már léteznek áttekintések (FARKAS 2006, 2019). Jelen írásom egyfajta továbbgondolása az e munkában a laikus névtárak kapcsán tett megfigyeléseknek. Céлом egyrészt az, hogy rámutassak olyan módszertani hibákra és hiányosságokra, amelyeket a laikus névszótárak készítői gyakran elkövetnek; e szakmai kérdések tárgyalása a névkutatók és a lexikográfusok számára sem érdektelen. Másrészt igyekszem felhívni a figyelmet arra, hogy e névszótártípusok nem elhanyagolható mennyiségű és komolyságú problémát okozhatnak, melyeket a szótártípus ignorálásával nem lehet megoldani.

A laikus keresztnévszótárakat a kiadás célja szerint három főbb kategóriába sorolhatjuk: a) általános jellegű, ideológiamentes munkák; b) ezoterikus alapokon nyugvók; valamint c) parakomparatívnak nevezhető, vagyis a magyar nyelvrokonságról, illetve nyelvtörténetről a tudományostól eltérő nézeteket hirdető névtárak. (A *parakomparatív* terminusra l. HEGEDŰS 2003: 16, 150.) A három kategória között elmosódottak a határok, hiszen szerzőik nyelvtudományi és forráskritikai ismeretek hiányában nem tudnak – és nem is feltétlenül akarnak – különbséget tenni az általuk felhasznált irodalmak között azok tudományos értékét, minőségét illetően, és gyakran tetszés, szimpátia alapján választanak az alternatívnak tekintett magyarázatok közül. KLIMENT EMILIA ezoterikus típusba tartozó, Névmágia című könyve (2005) például a nevek eredetéről többnyire hiteles információkkal szolgál, időnként azonban egy-egy sumér etimon is feltűnik a kötetben. Ezt a bevezetésben meg is

* Készült az ELTE Bölcsészettudományi Karán a Tématerületi Kiválósági Programnak, a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának, valamint az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a támogatásával. A tanulmánynak a szótárak általános tulajdonságaira, valamint az ideológiamentes szótárak szerkesztési és etimológiaközlési gyakorlatára vonatkozó témái – részben azonos gondolatmenettel és példaanyaggal, részben további, a kvalitatív elemzést kvantitatív megközelítéssel ötvöző szempontokkal és bővebb adatolással – angolul is olvashatók (SLÍZ 2020).

indokolja a szerző: „Ősi neveink nagy részének a jelentését nem ismerjük. A rendelkezésre álló magyarázatok pusztá találgatások [...]. Ezek az értelmezések nemegyszer már-már mulatságosan képtelenek. Így társították az »Apor« nevet az apó szóhoz, az »Árpád«-ot pedig az árpaszemhez. Csupán az az alapvető meg gondolás hiányzik: miért neveznének apónak egy újszülött gyermeket, és miért árpaszemnek egy fejedelem utódját? Ma már a nyelvészek és történészek széles tábora bizonyítottan fogadja el a magyar nyelv és kultúra sumér eredetét. Ezen a vonalon haladva lényegesen hihetőbb és életképesebb névmagyarázatok születtek.” (KLIMENT 2005: 5.) TOLNAI LÁSZLÓ Ősi neveink, aranykincseink című névtára (2007) ezzel szemben a parakomparatív típust képviseli, de néhol ezoterikus, névmágiás megjegyzések is felfedezhetők a névmagyarázataiban. A *Zsuzsanna* szócikke végén például ez áll: „Lehetnek izgulósak, ingerlékenyek” (TOLNAI 2007: 481).

A következőkben a szótárakat nem egyesével, hanem az adott kategóriára vagy annak több tagjára jellemző tulajdonságok alapján mutatom be. Először a laikus szótárak közös sajátosságaira hívom fel a figyelmet a következő szempontok szerint: milyen közös külső jegyeik vannak; általában hogyan épülnek fel; milyen forrásokat és szakirodalmat használnak, és ezeket hogyan tüntetik fel. Ezt követően a típuspecifikus jellemzőkre térek ki részletesebben, elsősorban arra koncentrálnak, hogy miképpen adják meg a vizsgált névszótárak a nevek eredetét és közszói jelentését.

2. A laikus keresztnévszótárak közös sajátosságai

2.1. Külső megjelenés. A bibliográfiából is látható, hogy e névszótárak (típustól függetlenül) gyakran jelennek meg hiányos könyvészeti adatokkal: a címen kívül szinte bármi lemaradhat róluk, némelyik esetében még a (szerző személyét helyettesítő) szerkesztőt is csak nehezen, a könyvkötészeti adatok közé rejtve lehet megtalálni. Borítójuk általában figyelemfelhívó, hiszen a nagyközönség érdeklődésére tartanak számot, ugyanakkor sokszor kevésbé igényes; ugyanez mondható el olykor (különösen a 90-es években megjelent szótárak esetében) a papír és a szövegszerkesztés minőségéről is. Az általános jellegűeken legtöbbször csecsemők vagy kisgyermekek láthatók, már csak azért is, mert a kiadók elsősorban a leendő szülőket tekintik potenciális vásárlóiknak (holott a keresztnévek eredete mást is érdekelhet). Emiatt tipikus színeik a világoskék és a rózsaszín, különösen, ha a férfi- és női nevek (sőt a szóhasználattal is a célközönség igényeihez igazodva: *fiú- és lánynevek*) gyakorlati, illetve üzleti megfontolásból külön kötetben kapnak helyet. Az ezoterikus kiadványokon jellemzőek a mágiára utaló (jel)képek, a parakomparatív névszótárak borítóján pedig gyakran felfedezhetők a nemzeti színek, valamint (ős)magyarnak tekintett motívumok, rovásírás stb. Némelyik névszótárnak a belső részében is van valamiféle díszítőelem (pl. az oldalak tetején egy gölya, csőrében pelenkába kötött csecsemővel; magenta színű betűk).

2.2. Felépítés és járulékos részek. Ami e névszótárak szerkezetét illeti, némelyikben egyáltalán nincsen semmiféle járulékos elem a szótári részen kívül (l. pl. GYERGYEL szerk. é. n., LAIK szerk. 1991), többségükben azonban van rövidebb-hosszabb bevezetés és/vagy utószó, néha több is. Ezek típustól függetlenül legjellemzőbben a névválasztás fontosságát hangsúlyozzák, és néha a névjogi szabályozásról is tájékoztatják az olvasót; többnyire hitelesen, néha azonban – félreértésből vagy célzatosan – hiteltelen állításokat is közölve. A Névmágia előszava szerint például „idegen eredetű személyneveknél mind a magyar fonetika szerinti, mind az eredeti írásmód használata megengedett (például

Ivett vagy Yvette)” (KLIMENT 2005: 16). E mondatban két félrevezető információ is olvasható: egyrészt maga az állítás sem állja meg a helyét, másrészt a példaként szereplő *Yvette* sem szerepel az anyakönyvezhető női nevek között.¹ Nem létezik továbbá a következő rendelkezés sem: „Megkülönböztető betűjel szükséges abban az esetben, ha valakinek a neve megegyezik egy jelenkori ismert személyiség nevével” (KLIMENT 2005: 16). TOLNAI LÁSZLÓ 2007-ben, három évvel a Magyarországi német utónevek jegyzékének (BRENNER–ERB–KNIPF szerk. 2004) és a többi kisebbség keresztnéveit tartalmazó Nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyvének (S. DÁVID szerk. 2004) a megjelenése, vagyis a kisebbségi névadásnak a többségihez hasonló, névlistával való szabályozása után kiadott könyve a következőt állítja: „Míg az első típusú eljárások esetén előfordul, hogy a Magyar Tudományos Akadémia ősi magyar nevet elutasít, és a szülők – beleunva abba, hogy gyermeküknek még mindig nincs születési anyakönyve – más nevet választanak, addig a család a »kisebbségi« jogokra való tekintettel gyermekének akár a *Cipőfűző* nevet is adhatja” (TOLNAI 2007: 486). SZEGEDI CSANÁD ezzel szemben a névszótára második kiadásában közölt interjúban a kérelmek elbírálása kapcsán éppen ellenkező, de szintén nem hiteles állítást tett: „most már csak formáság az egész, hiszen minden névre megadják az engedélyt” (SZEGEDI 2004: 18).

Az ezoterikus és a parakomparatív névszótárak ezek mellett időnként az irányultságuknak megfelelő, speciális témákkal is foglalkoznak (pl. a névmágia működése, numerológiai alapvetések, „névelemzési” módszerek segédletekkel [pl. TAKÁCS 2006a, 2006b], számmisztikai alapú névválasztó játékok [pl. ifj. KULCSÁR szerk. 1992]; a magyar nyelv nem finnugor eredete, hun, szkíta, sumér stb. rokonsága; a magyar nyelv és nép egyedisége; rovásírás [pl. SZEGEDI 2002]). Az utóbbiakban még olyan, a nyelvtől és a névadástól távol álló témák is előkerülnek, mint a népművészet, a népzene vagy a képfestés (TOLNAI 2007), illetve statisztikai elemzések Magyarország demográfiai helyzetéről (pl. születésszám, abortuszok száma; SZEGEDI 2004). Mindezen járulékos részek mellett azonban a legritkábban találunk tájékoztatást a szótár tartalmáról és a szócikkek felépítéséről.

Maguknak a neveknek a közlése az egyszerű, mindenféle kísérő információ nélküli névlistáktól (pl. NYERS 1997) a rövidebb-hosszabb, akár egyoldalas szócikkekkig terjed (pl. KLIMENT 2005). A szócikkek gyakran irreleváns információkat is tartalmaznak. TÖLGYESI például a nevek alapjául szolgáló közszavak kapcsán néhány helyen hosszabb művelődéstörténeti ismertetések is szerepelnek. A *Bíbor* névnél például a következő: „A bíbor a rangot és a gazdagságot mutatta, és már az ókorban a hatalom jelképe volt. A festéket bíborcsigákból nyerték, és a legmagasabb méltóságok ruháját festették vele. Akkoriban tizenkétezer csigából tudtak néhány grammnyi előállítani, ezért a bíbor különösen drága anyag volt.” (TÖLGYESI 2006: 12.) A szócikkek rendjének összekeveredése szintén előfordul: a LAIK szerkesztette szótár (1991) például 23 esetben is felcseréli a betűrendet, a GYERGYEL szerkesztette szótár (é. n.) pedig – egy korábbi hibára visszavezethetően – a női nevek között sorolja fel a *Bonaventúra*-t. Hasonlóképpen, SZEGEDI CSANÁDNÁL (2004) az *Agáta* férfinév, a nem anyakönyvezhető *Pete*, valamint az anyakönyvezhető *Petres*, a *Mike*, a *Szeverin* és a *Szilvánusz* női név, a *Nyeste* pedig mindkét nemnél fel van tüntetve. E szótár esetében azonban nem feltétlenül szerkesztési hibára kell gondolnunk, inkább tudatos döntés állhat a háttérben. A szerző ugyanis elutasítja a nevek tudományos etimológiáját, mint azt a vele készült interjúban kifejtette: „Nem

¹ A mindenkori anyakönyvezhető nevek havonta frissülő listáját l. a Nyelvtudományi Intézet honlapján: <http://www.nytud.mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html>. (2020. 04. 20.)

vagyok híve a délibábos nyelvészkedésnek, ezért olyan dolgokat nem írtam bele[,] ami nem biztos. Csak azok mellé írtam jelentést[,] amit biztosan tudunk.” (SZEGEDI 2004: 18.) Ennek megfelelően a puszta névlistát csak időnként töri meg egy-egy, esetlegesen feltüntetett, a tudományos állásponttól eltérő etimológiai jelentés vagy a hajdani névviselőre vonatkozó információ, így nem derül ki, hogy a szerző milyen etimológiai jelentést tulajdonít az említett neveknek.

A laikus szótárak a szakmaiakhoz hasonlóan tipikusan nemek szerinti bontásban közlik a neveket, de kevésbé tipikus megoldás is előfordul: például nemenként, de azon belül eredet szerint (GYERGYEL szerk. é. n.), vagy pedig a rokon neveket (pl. *Pál, Paula* és *Paulina*) közös szócikkbe vonva, nemtől függetlenül tárgyalják (KLIMENT 2005). A szerkezetet azonban a kiadói szempontok megbonthatják, amint azt a LAIK-féle (szerk. 1991) szótár mutatja. Ebben, bár kezdőbetűnként fejezetekre tagolódnak, a nőknél a *Cs*-vel kezdődő nevek – minden jelzés nélkül – bekerülnek a *C* fejezetének végére, bizonyára mivel mindössze öt van belőlük. A 16, *Cs*-vel kezdődő férfinév ugyanakkor elégnak bizonyulhatott ahhoz, hogy külön fejezetet kapjanak. Hasonlóképpen egybekerül az *N* és az *Ny* (mindkét nemnél), az *U* és az *Ű*, valamint a *V* és az *X*; igaz, a legutóbbi esetben a fejezet címe (*V, X*) legalább jelzi az összevonást. De a következtelenség nemcsak a fejezetek beosztásában, hanem a szócikkek szerkezetében is felfedezhető e szótárban: míg általában minden név önálló szócikket kap, a *Betta* és a *Bettina*, illetve a *Szofi* és a *Szófia* egy szócikket képez. Ráadásul az előbbi szócikkben még jelentés sincs, csupán egy zárójeles utalás – „(*Babett*, Berta, Erzsébet)”² – holott egyébként a szótár nem kapcsolja össze utalórendszerrel az egymással rokon neveket.

2.3. A források és a szakirodalom felhasználása. A kiadványok egy részéből (jellemzően a 90-es években kiadottakból) nem derül ki, hogy készítőik mi alapján dolgoztak (vö. FARKAS 2006: 246–247). Ha van bibliográfia, akkor tipikusan szakszerűtlen: jellemzőek a hiányzó adatok, a betűrend hiánya, a tévesen megadott címek és a hibás névalakok (pl. „Gombóc-Melich: Etymologia szótár”; SZEGEDI 2002: 165). A hivatkozott bibliográfiában még az is előfordul, hogy két bibliográfiai tétel mindössze a szerzők nevéből áll; ráadásul e két szerző (GÁBORJÁNI SZABÓ MIHÁLY és SZABOLCS) ugyanazon névszótárat jegyzi (GÁBORJÁNI SZABÓ – GÁBORJÁNI SZABÓ 1936; I. később), tehát külön sorban való feltüntetésük megtévesztő. Ami a felhasznált munkákat illeti, az általános jellegű kötetek többnyire hiteles, de gyakran elavult és nem feltétlenül nyelvészeti művekre támaszkodnak, a másik két csoport azonban jellemzően keveri a szakmunkákat a hiteltelen írásokkal (gyakran egymásra hivatkozva) és az irodalmi művekkel (pl. Arany: Buda halála).

2.4. A névanyag anyakönyvezhetősége. Arra, hogy milyen típusú információkat tartalmaznak a vizsgált névszótárak, még visszatérek az egyes típusok alaposabb bemutatásakor; itt csak egy, különösen a parakomparatív típusra jellemző, de a másik két típus egyes képviselőinél is megfigyelhető sajátosságot emelek ki: annak ellenére, hogy elvileg a szülők dolgának megkönnyítése a céljuk, a névszótárak gyakran nem csak az anyakönyvezhető neveket tartalmazzák. Ez az utónévportálok egy részére is jellemző (vö. FARKAS 2019: 70). Egy Utónevek, keresztnévek, névnapok című utónévkereső³

² A kurziválás az eredetit követi.

³ <http://www.szuloklapja.hu/utonev-kereso.html> (2020. 04. 20.)

például, amely a Szülők lapja.hu, a babák-mamák szakértője elnevezésű honlapon működik, több nem anyakönyvezhető nevet is tartalmaz, és ezek mellé ugyanúgy ad statisztikai megjegyzést, mint a valóban választható nevek mellé. A *Csellőke* kapcsán például azt olvashatjuk, hogy „nagyon ritkán adott lány név [!] volt 2017-ben”, majd hogy nincs rá adat sem első, sem második névként, sőt a teljes lakosságban sem.⁴ Hogy valójában soha nem adták, mert nem is adhatták e nevet, arra már a szülőnek magának kellene rájönnie. Hasonlóan előfordulnak – minden jelzés, megkülönböztetés nélkül – nem anyakönyvezhető nevek a Babanet utónévkeresőjében is⁵ (melyben a betűrend összekavarodása kissé megnehezíti a lista áttekintését). Jó példa erre az *Alattyán*, amelynél az említett probléma mellett ráadásul a jelentés helyett megismétlik az eredetet, és – a keresők többségéhez hasonlóan – nem derül ki, honnan származik a magyarázat: „Magyar, török eredetű, férfi név. Jelentése: Az Alattyán valószínűleg török eredetű magyar férfinév.”

A vizsgált névszótárak egy része e keresőkkel ellentétben különféle módokon azért legalább utal az adott név hivatalos státuszára. Az internetes Magyar Keresztnevek Tára [a továbbiakban: MKT.] például egy bizonyos ikonnal jelzi őket, a TÖLGYESI GÁBOR szerkesztette, az általános jellegűek közé sorolható kiadvány pedig az előszóban jelzi, hogy az anyakönyvezhető neveket kiemelte (2006: 5).⁶ Azt ugyanakkor nem közli, hogy milyen módon, így az olvasónak magának kell rájönnie, hogy a címszó félkövér szedése utal az anyakönyvezhetőségre. Ezek a jelzések azonban nem feltétlenül megbízhatók. A SZEGEDI-féle névtár 2. kiadásának (2004) közel 8200 nevéből például több mint 7300, azaz a nevek 90%-a nem anyakönyvezhető. Az előszók nem utalnak arra, hogy valamilyen jelölve lenne a nevek státusza ilyen szempontból, ugyanakkor az egyes nevek után álló csillag az anyakönyvezhetőségre látszik utalni. Ezt a következtetést azonban bizonytalanná teszi, hogy 208 anyakönyvezhető névnél nincsen csillag, 2 nem anyakönyvezhetőnél viszont van.⁷

A hivatalosan el nem fogadott, ennél fogva jelenleg Magyarországon keresztnévnek nem minősülő elemek felvétele az e tényre való figyelmeztetés ellenére is megtévesztő lehet, és gyakorlati problémát okozhat. A szülők ugyanis nem feltétlenül veszik észre a szótárak jelzését (ha van egyáltalán), és gyakran már későn szembesülnek azzal, hogy a választott név nem adható a gyermeknek, sőt esetleg még az Utónévbizottság sem támogatja a kérelmüket. Egyes esetekben e névszótárak vagy utónévportálok eleve fölösleges kérelmezésre készíthetik a szülőket; például amikor tévesen jelölik meg a nemet a név mellett. A törvény szerint ugyanis a gyermek csak a nemének megfelelő nevet kaphat, az Utónévbizottság tehát nyilvánvalóan nem támogathat ezzel ellentétes kérést. Ezt a szülők úgy élhetik meg, hogy az állam, a törvény, az Akadémia stb. korlátozza őket saját identitásuk, érdeklődésük stb. kifejezésében, ráadásul igazságtalanul, hiszen a név létezik, elvégre egy keresztnévkönyvből vagy internetes névtárból választották.

⁴ <http://www.szuloklapja.hu/lany-nevek/cselloke.html> (2020. 04. 20.)

⁵ <https://www.babanet.hu/utonevkereso> (2020. 04. 20.)

⁶ A megfogalmazásban alkalmazott idézőjel ráadásul azt a benyomást keltheti, hogy a szerző megkérdőjelezi az eljárás hivatalos voltát: „Könyvünkben a külön eljárás nélkül adható és a »hivatalosan« elfogadott neveket kiemeltük” (TÖLGYESI 2006: 5).

⁷ Mivel a Nyelvtudományi Intézet honlapján elérhető hivatalos listán nem szerepel az elfogadás dátuma, jobb híján a MUnk.-kal vetettem össze a szótár állományát, mivel annak 1998-as kiadása közelebb áll hozzá időben a mai állapotnál.

A tárgyalt szótárak és portálok ezen eljárása tehát mindenki számára negatív következményekkel járhat: a szülőknek csalódást és frusztrációt okozhat, a hivatalnak és az Utónévbizottságnak fölösleges adminisztrációs terhet és szakmai munkát jelenthet, a társadalom szempontjából pedig azért lehet káros, mert az összeesküvés-elméletek és az előítéletes gondolkodás erősödésével járhat. Álljon itt erre példaként egy idézet egy tipikus internetes írásból: „Elgondolkodtató[,] hogy mekkora elemi erővel igyekeznek ősi kultúránkat, hagyományainkat kitörölni úgy, hogy múltunknak még irmagja se maradjon. [...] A Magyar Tudományos Akadémia pedig nyíltan megtiltotta sok szép magyar keresztnévünk használatát (a héber nevek viszont, [!] furcsa módon nem esnek korlátozás alá).” (LÁSZLÓ 2014.)

3. Az általános jellegű keresztnévszótárak tartalmi jellemzői. A forgalomban lévő vagy antikváriumban, könyvtárakban elérhető, általános jellegű utónévkönyvek közül a továbbiakban ötre koncentrálok részletesebben (GYERGYEL szerk. é. n., GYÖRI szerk. é. n., LAIK szerk. 1991., PÁLFY é. n., TÖLGYESI 2006). Közülük a PÁLFI GYULA szerkesztette névkönyv emelhető ki pozitív példaként, ez ugyanis a szerkesztő laikus volta ellenére szakszerűnek nevezhető.

A tartalom kapcsán két kérdést járok körül részletesen: a néveredet, illetve a közzsői jelentés megadását. E kettőt a laikus szerzők és szerkesztők gyakran nem tudják szétválasztani, és megfelelő ismeretek hiányában abban sem kompetensek, hogy kiszűrjék az általuk felhasznált irodalomban felbukkanó esetleges ellentmondásokat vagy téves információkat. (Ez, mint korábban jeleztem, a másik két típusra is jellemző, azok alkotói azonban speciális céljaikból kifolyólag általában nem is törekednek az általuk elutasított tudományos információk megszerzésére, illetve közvetítésére.) A probléma egyébként, úgy tűnik, nem csak a magyarra jellemző (vö. MCCLURE 2015: 275).

3.1. A néveredet megadásának problémái. Az alábbiakban azt mutatom be, milyen tévedéseket és félreértéseket okozhat ennek a meglehetősen bonyolult, a névtani szakirodalomban sem kellően tisztázott problémakörnek a megfelelő elméleti és módszertani háttér nélküli kezelése (vö. FARKAS 2006: 248–249, SLIZ 2017: 57–58).

Több névszótárból is kiderül, hogy szerzőjük vagy szerkesztőjük számára nem világos az *eredet* terminus jelentése. TÖLGYESI például az előszóban (2006: 5) – ritka és pozitív kivételként – megkísérli meghatározni, pontosan mely névtípusokat sorolja a magyar eredetűek közé. Definíció helyett hét csoportot állít fel; ezek közül kettőnek a meghatározása azonban logikai ellentmondást tartalmaz. Az egyik a régi magyar nevéké, amelyről a következőt olvashatjuk: „Mivel a finnugor időkből írásos emlékek nem maradtak fenn, e nevek elsősorban (ó)török és szláv eredetűek.” E kijelentés tartathatatlansága a laikusok számára is könnyen belátható, hiszen egy magyar eredetű név nem lehet ugyanakkor (ó)török vagy szláv eredetű is. A magyar eredetűek egy másik csoportjába sorolta a szerző azokat a neveket, amelyek megmagyarosodtak, hangalakjuk módosult (pl. *Erzsébet*). Egy név azonban nyilván csak akkor tud megmagyarosodni, ha idegen eredetű. E logikai bukfencek ellenére a szerzőnek bizonyos szempontból igaza van abban, hogy e két csoport elemeit is magyarnak tekinti, hiszen aligha vitatná bárki is például a *Gyula* vagy az *Erzsébet* magyarságát; különbséget kell azonban tennünk a magyar eredetű és a napjainkban magyarnak tartott nevek között. Egy név eredete ugyanis objektív, a névhasználók megítélésétől független nyelvi tény (habár a tudomány aktuális állásától függően változhat a név eredet szerinti kategorizációja), a név adott

jellegűnek ítélese azonban csak konkrét időben, területen és névhasználó közösségben, számos nyelven kívüli tényezőt figyelembe véve értelmezhető (ugyanerre a családnevek kapcsán vö. FARKAS 2010: 64–68).

A *néveredet* terminus több jelentésének a szakirodalomban is gyakran önkéntelenül elkövetett összemosása szempontkeveredéses rendszerhez vezet. Ezt a legvilágosabban a GYERGYEL szerkesztette (é. n.) utónévkönyv példáján lehet illusztrálni, ez ugyanis már a neveket is az „eredetük” alapján csoportosítva közli. Csakhogy az egyes, valóban nyelvi eredetet képviselő csoportok mellett egyéb szempontok szerinti kategóriák is felbukkannak. Míg például a nőknél „héber, görög és latin eredetű”, addig a férfiaknál már „ókori eredetű (héber, görög, latin) nevek” szerepelnek, vegyítve az idő és a nyelv szempontját. Ugyanez figyelhető meg az „újabb keletű, nem magyarban létrejött nevek” csoportja esetében, míg a „művészi alkotású nevek” és a „becézésből létrejött nevek” kategóriák a névkeletkezés módját helyezik előtérbe.

A következő probléma, hogy a néha már eleve tévesen kialakított rendszerbe a neveket gyakran rosszul sorolják be (nem ritkán annak ellenére, hogy maguk is közlik a név eredetére vonatkozó hiteles információt). Az említett munkában például (GYERGYEL szerk. é. n.) az *Ancilla* a magyar eredetűek között szerepel, holott szócikke szerint „régii magyar női név a latin ancilla (rabnő, szolgáló) szóból.” A világosan magyar közszókból született *Ciklámen*, *Nefejejcs*, *Levendula*, *Őszike*, *Napsugár*, *Mátka* ezzel szemben az újabb keletű nem magyarok közé került; a *Ferenc* pedig az ókori eredetűek között található meg, bár „az olaszban keletkezett”. A *Ramón* és a *Rodrigo* – nyilván a germán eredetű *Rajmund*-ból, illetve *Roderik*-ből való származásuk alapján – a germán nevek között szerepel, és még csak utalás sincs arra, hogy a spanyolból vettük át őket.

A több nyelven keresztül vándorló nevek esetében különösen nehéz a döntés, hiszen három lehetőség áll előttünk: 1. csak azt a nyelvet adni meg, amelyben a név keletkezett; 2. csak azt, amelyből a magyarba került; 3. mindkettőt (és esetleg a közbeeső állomásokat is) megadni. A döntés attól is függhet, hogy milyen céllal, milyen korszak neveiről és milyen közönségnek készítjük a névszótárt. A nagyközönségnek szánt, napjaink névkészletét bemutató névszótárak esetében a helyes döntés véleményem szerint a 3., azzal a megjegyzéssel, hogy a lényeg a keletkezés és az átadás nyelve, így a közbeeső állomások akár nyugodtan el is hagyhatók. A keletkezés nyelvének megadása ugyanis sokszor megkönnyíti a közszoji jelentés közlését, az átadás nyelvének közlése pedig segít elkerülni az olyan feltételezéseket vagy félreértéseket, hogy ha egy adott név akkád vagy kelta eredetű, akkor az akkád vagy a kelta és a magyar nyelv beszélői között közvetlen népi kapcsolat, netalán rokonság állt fenn.

Mivel a laikus szerzők nem látják át az eredetmegadás problémáját és annak súlyát, az egyes állomások leírását néhányuk (a vizsgált szótárak készítői közül a legnagyobb arányban LAIK [szerk. 1991], valamint kisebb számban, kevesebb hibával GYŐRI [szerk. é. n.]) kötőjeles kapcsolatokra rövidíti, minél több információt akarva közölni minél kevesebb helyen. Ez a megoldás azonban számos félreértésre ad lehetőséget. A nyelvek kapcsolata például a diakrónia helyett a szinkroniában is értelmezhető; ezért is különösen problematikus például a nyelvek különböző történeti korszakainak és területi változatainak, valamint a nyelvcsaládoknak, alapnyelveknek egy szinten kezelése: a *Célia* „latin–indoeurópai”, az *Erik* „alnémet–északgermán”, az *Ernella* „őfelnémet–olasz”, a *Hugó* és a *Rajmund* „germán–német”, a *Lél* „finnugor–magyar”⁸ (LAIK szerk. 1991).

⁸ A kis- és nagyköjtőjeleket az adott szótárt követve alkalmazom.

Ha logikus módon azt feltételezzük, hogy a kötőjel az egyik nyelvből a vele érintkező másikba való átadást jelent, akkor is értelmetlen ez a leírás; erre már HAJDÚ MIHÁLY is utalt a LAIK-féle szótár rövid ismertetésében (vö. HAJDÚ 1998: 135).

Szintén zavaró, ha a nyelvek sorából nem koncepcionálisan, hanem véletlenszerűen marad ki egy vagy több, különösen ha az az átadó nyelv. A *Pedró* például „görög–spanyol” (LAIK szerk. 1991), holott nem a görögből, hanem a latinból került a spanyolba. Az *Egyed* „görög–magyar eredetű, az Aegidius névből” (GYÖRI szerk. é. n.); a latin innen is kimarad, habár az említett *Aegidius* éppen a név latin változata.

Zavart okoz az időrend esetenkénti felrúgása is: a *Dárió* például „a latin–perzsa–görög eredetű Dárius név olasz változata” (GYÖRI szerk. é. n.), a *Berill* „középbind–óind–angol”, a *Cézár* „latin–etruszk” (LAIK szerk. 1991).

További szembetűnő hiba, hogy a nyelv helyett néha nép(csoport), vidék vagy állam szerepel; pl. *Kisanna*: „héber–székely”, *Leonidász*: „görög–dór”, *Lizander*: „spártai–latin”, *Muriel*: „kelta–angol–normandiai”, *Várkony*: „török–avar–magyar” (LAIK szerk. 1991).

Ráadásul egyes leírásokból kiderül, hogy a készítők nem feltétlenül vannak tisztában a nyelvek megnevezésével. LAIK ÁGNES például feltehetőleg az oszmán–törököt és a bolgár–törököt is két-két nyelvként értelmezte, vagy pedig a helyesírásukban hibázott: a *Gyula* és a *Zsombor* „bolgár–török–magyar”, a *Ladomér* „szláv–bolgár–török”, a *Tulipán* pedig „perzsa–olasz–német–ozmán[!]-török–magyar” (LAIK szerk. 1991). Emellett ugyanazon nyelv megnevezésének többféle, akár elavult változatát is használja: a *Barabás* „arámi–héber”, a *Bartal* „arámeus–görög–latin”, a *Tamás* „arameus–görög–latin”. E munkában nem létező nyelv is felbukkanhat: a *Redmond* „tenton germán” eredetű név. (Ez még akkor is tévedés, ha feltételezzük, hogy a *tenton* a szakirodalomként használt műben szereplő *teuton* elgépelése, esetleg a forrásként szolgáló írás szkeneléséből fakadó hiba.) Ennél is zavaróbb a GYÖRI szerkesztette szótár (é. n.) következő leírása az *Esmeralda* szócikkében: „szemita–görög–spanyol eredetű”.

Az sem ritka, hogy a szótárak – az eljárás mibenlétét nem ismerve – gördített etimológiával dolgoznak, vagyis a név alapjául szolgáló közszó eredetét is figyelembe veszik, és minden megkülönböztetés nélkül a tulajdonnév eredetét leíró kötőjeles egységhez kapcsolják. A virág nevének végső eredete miatt lesz a *Petúnia* „indian–magyar eredetű” (vö. GYÖRI szerk. é. n., LAIK szerk. 1991), a *Tulipán* pedig, mint fentebb láttuk, „perzsa–olasz–német–ozmán[!]-török–magyar” (LAIK szerk. 1991). Az *Ilma* szócikkében egy további probléma is van. Bár a szótár közli, hogy a név „Vörösmarty Mihály irodalmi névalkotása: Ilona + Vilma”, a magyar kimarad a nyelvek sorából, s a két, alapul szolgáló név alapján „görög–német” szerepel a leírásban (LAIK szerk. 1991). A *Varsány* esete részben hasonló, csak itt nem az alapul szolgáló népnév eredete, hanem jelentése miatt szerepel az „albán–magyar”, habár a *varsány* nem az albánok, hanem az alánok megnevezése lehetett (LAIK szerk. 1991).

Emellett a homonim nevek eredetének leírásában nem mindig különül el a két név eredete. Így lesz a magyar 'karvaly' jelentésű szóból tulajdonnevesült és a végső soron germán eredetű, átadó nyelve szempontjából bizonytalan (ném. *Karl*, lat. *Carolus*) név alakjának egybeesését példázó *Károly* „germán–latin–magyar” (LAIK szerk. 1991). A *Vera*, amely egyrészt egy szláv eredetű név, másrészt a latinból átvett *Veronika* becenevéből alakult, sőt GYÖRI (szerk. é. n.) állítása szerint a német eredetű *Veréná*-ból is rövidülhetett, így lesz LAIK-nál „latin–német–szláv–magyar”.

Ha az eredet megadását rendszerszerűen is megvizsgáljuk egy-egy kiadványon belül, kiderül, hogy az azonos nyelvből eredő vagy egymással etimológiailag összefüggő

neveknél esetenként következtelnek a névszótárak. A LAIK-féle utónévkönyv (szerk. 1991) szerint például a *Vladimír* „szláv”, míg a vele azonos szerkezetű, sőt azonos előtagot tartalmazó *Vladiszláv* már „ószláv” eredetű; vagy a *Tatjana* „latin-orosz-német-magyar” eredetű, míg a belőle keletkezett *Tánya* „orosz” (igaz, a kötet nem utal a két név összefüggésére). Hasonlóképpen, a *Margit*-tal etimológiai kapcsolatban álló neveket szemlélve: a *Margaréta* „görög”; a *Margit*, a *Margita* és a *Margó* „görög–magyar”; a németből átvett beceneve, a *Gréti* „babiloni–görög–német–magyar”; az angolból átvett beceneve, a *Peggi* pedig „görög”.

3.2. A közszoji jelentés megadásának problémái. E kérdés összefügg az etimológia megadásával, így a gondok egy része a nyelvi eredet megadásának problémáiból vezethető le. Az azonos felépítésű vagy egymással etimológiailag összefüggő nevek esetében például gyakran a közszoji jelentés megadása is következtelen vagy téves. Míg az itt tárgyalt névszótárak többsége többé-kevésbé hiteles információkkal szolgál e tekintetben, a LAIK ÁGNES szerkesztette kiadvány (1991) – nemcsak terjedelme, hanem szükségszerű tömörsége okán is – különösen alkalmas az elkövethető hibák típusainak bemutatására, ezért a következőkben ebből merítem példáimat.

Az ún. dítomatikus nevek, amelyek a germánra és a szlávra is jellemzőek, egy elő- és egy utótagból állnak, melyek viszonylagos szabadsággal kombinálhatók. Ezek megadásának leghelyesebb módszere a két tag közszoji jelentésének külön-külön való megadása; pl. *Vladimír*: „hatalom + béke”. Az előzőekben már említett, ugyanígy felépülő *Vladiszláv* esetében azonban már egy jelzős szerkezet szerepel a névszótárban: „dicsőséges uralkodó”. Az efféle szerkezetek létrehozása természetesen nem a szerkesztő egyéni leleménye, hanem a külföldi és magyar keresztnévszótárakban általánosan és tipikusan követett, de tudományos szempontból pontatlan megoldás (MCCLURE 2015: 276).⁹ A gond tehát abból adódik, hogy a szerkesztő nem látta e két név azonos szerkezetű voltát, így a kétféle leírás közti eltérés mint probléma sem merült fel benne (annak ellenére sem, hogy a *Vladiszláv* közvetlenül a *Vladimír* alatt áll a lapon). A már szintén említett *Tatjana* és *Tánya* esetében még feltűnőbb az inkongruencia: míg az előbbihez a névszótár a „Tatius családjához tartozó”, addig az utóbbihoz a „báلكirálynő” leírást kapcsolja. Ezek alapján már szinte bizonyosra vehetjük, hogy a két név eredet szerinti összetartozására azért nincs utalás, mert a szerkesztőnek e tény elkerülte a figyelmét.

A szakmai háttér hiánya miatt nemcsak az eredet megadása lehet pontatlan. Ha egy-egy név eredetéről megoszlik a kutatók véleménye, természetes, hogy a különböző nyelvekben más-más, egymástól eltérő jelentésű etimont feltételeznek. Ezeket azonban módszertani hiba a bizonytalanságra és a feltételezett kiindulási nyelvre való utalás nélkül, egymás mellett megadni, másképp olyan képtelen magyarázatok jönnek létre, mint a *Petróniusz*: „edzett férfi, ürü” vagy a *Szörény*: „komoly, szigorú, mormota”. Hasonlóképpen történik ez a homonim nevek esetében is: a *Károly* például, melynek alakjában, mint fentebb láttuk, egybeesik egy ’karvaly’ jelentésű magyar és egy ’férfi’ jelentésű, végső etimonját tekintve ófelnémet név, így lesz „legény, fiú, karvaly, turul”.

A nem tudományos irodalom felhasználása értelemszerűen téves közszoji jelentések megadásához is vezethet; így lett a tárgyalt kötetben a *Lél* „kürtös, kürtfúvó”, nyilván nem függetlenül a mondatól.

⁹ A vizsgált szótárak közül a GYERGYEL-féle (szerk. é.n.) és a GYÖRI-féle (szerk. é. n.) is alkalmazza, bár következtelenül.

Végül megemlítendő, hogy a szótár a jelentés helyén időnként inkább valamely híres névviseelőre utal. Az *Amerigó* jelentéseként például a következő olvasható: „Amerika felfedezője”.

4. Az ezoterikus keresztnévszótárak tartalmi jellemzői. Az e típusba sorolható, ma is elérhető utónévkönyvek közül a továbbiakban négyre (illetve a két TAKÁCS-névszótár összetartozása révén tkp. háromra) koncentrálok részletesebben (íj. KULCSÁR szerk. 1992; KLIMENT 2005; TAKÁCS 2006a, 2006b; az első kiadvány rövid kritikáját l. HAJDÚ 1998: 135). Ezeket a fentieknél rövidebben tárgyalom, mivel nyelvészeti-névtani szempontból kevés releváns információt tartalmaznak; inkább csak átfogó képet kívánok nyújtani e szótártípus jellemző tartalmairól.

E munkák alapját az olyan ezoterikus tanok képezik, mint a névmágia, a horoszkóp, a numerológia vagy az asztrológia, melyek segítségével e kiadványok a hétköznapi embereknek is bepillantást engednek a nevek rejtélyesnek hirdetett világába. A kiadványok címei (Névmágia; A keresztnévek titkai; Sorsunk a nevünkben) tökéletesen leírják „elméleti” kiindulópontjukat: a személyek és nevük között eleve adott, titokzatos kapcsolat van, amely meghatározza a sorsukat; e titok azonban a megfelelő módszerek követésével, illetve a beavatottak segítségével felfedhető. A keresztnévek titkai című kiadványban (íj. KULCSÁR szerk. 1992) közölt táblázatok segítségével például – a kötet szerzője által ajánlott szórakoztató játékként – az anya és az apa születésnapja és horoszkópja alapján kiszámolható a gyermeknek javasolt névnap dátuma, így a név is. Azt pedig, hogy kire milyen tulajdonságok jellemzőek, a születésének időpontja határozza meg, akár csak a horoszkópok esetében; ezért a könyv harmadik részében nem nevekhez, hanem adott hónap adott napjához tartozó jellemzések olvashatók; a február 26-án születettek például jó diplomáciai érzékkel bírnak, és gyors karriernek örülhetnek. A táblázatok és egyéb segédletek (pl. asztro ABC vagy a névelemzési módszer leírása) a tudományosság látszatát igyekeznek kelteni, összefüggésben azzal is, hogy más ezoterikus témákhoz hasonlóan a keresztnévek kapcsán is léteznek tudományosként kommunikált tanfolyamok. TAKÁCS TIBOR könyveiből például „Nomen est omen” címmel egy füzet formájában kivonat is készült, a borító alján a következő megjegyzéssel: „A névelemző tanfolyam anyaga” (TAKÁCS é. n.). A Névmágia előszava az esetleges kétségeket is igyekszik eloszlatni: „Ha azonban úgy találjuk, hogy a nevünkön szereplő jellemrajz csak felében-harmadában fedi a valóságot, ennek oka a vezetőnév befolyásoló ereje” (KLIMENT 2005: 7).

E kiadványok a nevekről általában a következő információkkal szolgálnak: eredet és közszoji jelentés (az általános jellegűeknél ismertetett problémákkal, pl. *Hippia*: „görög-latin-magyar eredetű”, l. TAKÁCS 2006b) és névnap. Ezt követik az ezoterikus tartalmak: például numerológiai adatok, a névviseelő külső-belső jellemzése horoszkópszerűen (ez az ún. névelemzés), esetleg egy híres névviseelő rövidebb-hosszabb életrajza. A névelemzések gyakran a közszoji jelentésből indulnak ki, mint például a *Benigna* esetében: „(latin) jószágos, kegyes, jóakaró. Feladata megtalálni azt az életterületet[,] ahol szolgálhat.” (TAKÁCS 2006b).

5. A parakomparatív keresztnévszótárak tartalmi jellemzői. A következőkben három nyomtatott (NYERS 1997, SZEGEDI 2002, TOLNAI 2007) és egy internetes szótár (MKT.) alapján mutatom be e típus jellegzetességeit, hozzátéve, hogy a személynevek parakomparatív ideológiákban való szerepét nemcsak az efféle névszótárak tükrözik, hanem számos, ilyen szempontból összeállított névanyagot tartalmazó naptár is (ezekről bővebben l. SLIZ 2018).

5.1. A bemutatott szótárak előzményei. E munkák nyelvi ideológiai, szociológiai, pszichológiai stb. háttéréről bővebben itt nem kívánok szólni, hiszen számosan megtekinték már korábban. Arra azonban, hogy a parakomparatív ideológiákban milyen jelentős szerep jut a hely- és személyneveknek, illetve hogy ezen ideológiák milyen módon használják fel a neveket céljaik elérése érdekében, csak az utóbbi időben irányult nagyobb figyelem (vö. IMREH 2014, 2015; ZELLIGER 2017; SLÍZ 2018). Általánosságban elmondható, hogy közös pontjuk a magyar nyelv (és nép, hiszen e kettő között nem tesznek különbséget) finnugor eredetének elutasítása, ezen túlmenően azonban meglehetősen eklektikusak, gyakran különböző szubkultúrák elemei elegyednek bennük szétválaszthatatlanul (sumér rokonságban hívó, hun rokonsággal összefüggő, tengri, Arvisura stb.). Fő jellemzőjük, hogy a neveket az adott ideológiáknak megfelelően átértelmezett történelem, s akár egyfajta kitalált mitológia alapján válogatják és magyarázzák. Forrásaikat ritkán jelölik (ha igen, akkor is leginkább egymásra hivatkoznak), ezért nehéz, sőt néha lehetetlen azonosítani, hogy melyik név melyik ideológiához kötődve, milyen műből került az adott névszótárba. Biztosan azonosítható névszótári forrás például GÁBORJÁNI SZABÓ MIHÁLY és SZABOLCS református lelképászorok 1936-os, Őseredetű magyar személynevek tára című munkája: a fűlszöveg szerint NYERS (1977) névszótára ezen alapul, SZEGEDINÉL (2002) pedig e szerzők neve is szerepel a bibliográfiában. A következőkben – a 19. századi előzményekre, például HORVÁT ISTVÁNra nem kitérve – csupán három, a 20. század második feléből való munkát mutatok be röviden, amelyek nemcsak névanyagukat tekintve, hanem a mögöttük lévő ideológia szempontjából is lényeges forrásként vagy mintaadóként (többé-kevésbé) azonosíthatók a szótárak bibliográfiája, névanyaga és magyarázatai alapján.

Az egyik ilyen forrás az ún. FÉRAN naptár (PAÁL – KÁLLAY L. [1977]), amely „egy jellegzetesen egyértelmű, ősi névadási-ciklus rendszer. Ez az ősi Melegvizek Birodalmának 8-as szaporodási rendszerén alapult. [...] A Kr. előtti 48 ezer évtől fejlődő, 63 ezer névből készült, napi 24 nevet tartalmazó névadó naptár Ataisz elsüllyedése (Kr.e. 5038) után, Kr.e. 3970-ben újított fel először”.¹⁰ Ez a naptár, melynek neve a két nemre utal (*fér*: ’férfi’, *an*: ’nő, tkp. anya’), az Arvisura nevű, PAÁL ZOLTÁN ózdi kohász által kitalált „mítoszrendszer” része. Ennek alapját az állítólag a hun–magyar törzsek sok ezer éves történelmét és mítoszait magába foglaló, kinyilatkoztatás és a kollektív tudattalannal való kapcsolat révén megismert szövegek képezik (bővebben l. PAÁL 2009). Ezek köré mára egész szubkultúra épült ki, amelynek saját honlapja is van.¹¹ Az említett naptár valójában egyszerű névlista, mely hónaponként¹² minden naphoz 4-4 állítólagos vagy valós férfi- és női nevet sorol. Ezen, ősi hunnak és magyarnak mondott nevek között – a hun–magyar hagyományból, a magyar történelemből és mondavilágból, a Gilgames eposzból, 19. századi, fiktív ősmagyar környezetben játszódó romantikus művekből és még számos forrásból nagy képzelőerővel megalkotott mitológiának megfelelően – előfordulnak a korai magyar történelemhez kapcsolódó személynevek (pl. *Aba*, *Álmos*, *Jutas*), a középkorból adatható egyéb nevek (pl. *Bors*, *Kaplony*, *Lökös*), helynevek (pl.

¹⁰ Az Arvisura naptári rendszere. In: *Magyar őstörténet, Regevilág, Arvisura*. <http://www.regevilag-arvisura.eoldal.hu/cikkek/az-arvisura-naptari-rendszer.html> (2020. 04. 20.) A naptárra és a névadásra vonatkozó részleteket (l. alább) szintén innen idézem.

¹¹ *Magyar őstörténet, Regevilág, Arvisura*. <http://www.regevilag-arvisura.eoldal.hu> (2020. 04. 20.)

¹² A hónapoknak saját nevük van, például az augusztusnak *Aranyasszony* (*Bőség hava*), a szeptembernek *Tigris* (*Almaszüret*), a decembernek *Istenfiak* (*Tárkányok*) felel meg.

Érd, Lippa), a kitalált mitológiában szereplő, közszavakból és valós (de nem kereszt-) nevekől kreált állítólagos személynevek (pl. *Abavér, Matyó, Pannon*), irodalmi művekből, a magyar mondavilágból, irodalomból és ókori mitológiákból a kitalált mitológiába beépített nevek (pl. *Enéh, Góg, Magóg, Gilgames*), köztudottan csak a nyelvújítók által létrehozott nevek (pl. *Ernő, Győző, Angyalka*), egyházi nevek (pl. *Antal, Pál, Ágnes, Zsuzsa*), valamint indoeurópai nyelvekből származó világi nevek (pl. *Artur* [!], *Gusztáv, Erna*) (vö. PAÁL – KÁLLAY L. é. n.). Az utóbbi két kategória elemei a PAÁL-féle laikus újraértelmezésnek köszönhetik a naptárba kerülésüket, ahogy arra a január 7-hez tartozó harmadik férfinév is utal: *Artur (Öregur)*. Fontos megjegyezni, hogy a névadás ezen elképzelés szerint nem a maihoz hasonlóan zajlott: „a nevek a mindennapi csillagállások szerint képződtek, miután a 24 hun törzsnek kezdetben egy nyelve volt, mely nyelv Agaba idejéből új nyelvként ismeretes. [...] A nyelv ősisége, rendkívüli rugalmassága, annak ragozhatósága miatt meg lehetett határozni a gyermek nevét abban az esetben is, ha arra a napra csak egytagú név esett. Ugyanis a nevek is kifejezték, hogy hány lelkű a gyermek. Annyi magánhangzós szótagból állt, ahány nagyszülője élt a gyermek születésekor. Például, ha négy nagyszülője élt, de a születésnapján csak egytagú név szerepelt a FÉRAN-ban, a Giz esetén ragozással Gizéh, Gizel, majd további ragozással Gizella, majd végül Gizellácska név felelt meg az újszülött névadásának.”

Szintén hatással volt a tárgyalt névszótárak készítőire a magyar nyelv sumér eredetének ma már komoly múltra visszatekintő elképzelése (bővebben l. KOMORÓCZY 1976); különösen BOBULA IDA Kétezer magyar név sumir eredete (é. n.) című névszótára azonosítható forrásukként. Ebben nemcsak keresztnevek (pl. *János, Pál, Erzsébet*), hanem családnevek (köztük nyilvánvalóan magyar eredetűek, pl. *Juhász, Szabó, Munkácsy*) és helynevek (pl. *Máramaros*) is szerepelnek. A neveket, illetve azok csoportjait a szerző kisebb-nagyobb hangzásbeli hasonlóság alapján egy-egy sumérnak nyilvánított „ős-szó”-ra vezeti vissza; ugyanazon ős-szó áll például a *Maczkó* és a *Macskássy* családnév, egy másik pedig a *Técső*, a *Tüső* és a *Gyűszű* mögött.

A harmadik forrás vagy minta PRÁCZKI ISTVÁN *Minek nevezzelek?* című könyve (1998), amely bevallottan SZILÁGYI FERENC *Sokféle neveknek magyarázata* (1987) című, egy-egy ma használatos keresztnév vagy névcsoport eredetét, használatát rövid, olvasható fejezetekben bemutató névtani ismeretterjesztő munkájának szerkezetét követi, csak a tudományos magyarázat helyett egyfajta egyedi gyökelmélet és sajátos mitológia alapján. A *magyar* népnévvel kapcsolatban álló, ezért az elméletben fontos helyet kapó *Marianna* név kapcsán például a következőt olvashatjuk (rövidítve, de az eredeti kiemeléseket megtartva): „[...] a *mór-gál népeket a szó szoros értelmében kiirtották* [...]. Ekkor lett a jogfosztott párnia neve = **helota** = *a-halott*. [...] A **Marianna** névnapja november 1-jén, *Halottak napján van*. [...] A *Marianna* ugyanis = *Mari-Anya, a móri anya*, aki tulajdonképpen istennő, mert ő a [...] megölt [...] magyar-mórok anyja. *A halottak napján* [...] a *Mariannák gyászolják megölt gyerekeiket* [...]” (PRÁCZKI 1998: 178–180.)

5.2. A parakomparatív keresztnévszótárakban tükröződő nyelvszemlélet és nyelvi ideológiai háttér. Az ismertetett munkák előszavaiból a laikus nyelvszemlélet, valamint a homogenista, konzervatív és nacionalista nyelvi ideológiák számos tipikus jellemzője rajzolódik ki (ezekről bővebben l. pl. BENŐ-LANSTYÁK 2017). Így szerzőik nem ismerik (vagy nem ismerik el) a nyelvi változás tényét, ezért a névállomány különböző nyelvtörténeti korszakokból származó rétegeit összemossák, és „etimológiai” fejtegetéseikben a nevek jelenlegi hangalakjából indulnak ki.

Szintén jellemző rájuk a nyelvi elzárkózás, a homogenizmus és a purizmus, vagyis az a két, egymással összefüggő meggyőződés, melyek szerint a nyelvi sokféleség káros, így az idegen szavakhoz hasonlóan az idegen eredetű nevek is ártalmasak a magyarra nézve: „Lássuk meg az előre haladott [!] veszélyt, amikor idegen, jövevény- szavak [!] sáskahada lepi el nyelvünket, amelyek mint a tetszetős külsejű élősdifagyöngyök telepednek meg, holott nagyon jól tudjuk, a valóságban faink halálos ellenségei.” (NYERS CSABA előszava SZEGEDI CSANÁD szótárához; vö. SZEGEDI 2002: 5.) A különböző parakomparatív elképzelések közös vonásának megfelelően, mely a kereszténységet a pogány magyarság elnyomására felhasznált eszköznek tekinti, az idegen nevek terjesztése más népeknek és az egyháznak a bűne: „Volt, amikor latinnal próbálta az egyház megfullasztani [ti. a magyar nyelvet – S. M.], volt kor, mikor némettel akarták helyettesíteni, és van közeli rossz emlékünkről, hogy oroszok erőszakoltak ránk” (SZEGEDI 2002: 7). Más vélemény szerint az elnyomó hatalmak (és kiszolgálóik, a nyelvudomány képviselői) nem azzal ártanak, hogy idegen neveket terjesztenek, hanem hogy idegen eredetűnek állítják be az ősi magyar neveket: „Áttekintve az elmúlt öt évtizedben megjelent hasonló témájú könyveket, azt látjuk, hogy hozzávetőlegesen sajnos majd’ mind azt sugallja, a magyar nyelvet beszélő nép még saját nevekkkel sem rendelkezett. Így aztán különböző más, például görög, latin, héber, gót, szláv vagy akár hottentotta nyelvekből vették át nevüket. Szerencsére ma már egyre többen tudják, hogy ez az elmélet hamis, és az igazság egészen más.” (TOLNAI 2007: 7.)

Ebből a gondolatmenetből logikusan következik az axiológizmus, vagyis az a felfogás, amely a magyar nyelvet (ennélfogva pedig természetesen az ősi magyar neveket is) mint magasabbrendű ideált állítja közönsége elé: „Az újszülött magyar gyermek ősmagyar eredetű neve hirdesse büszkén, hogy a Kárpát-medencében olyan nép él, mely múltjához és áldott ősei emlékéhez, önmagához hű marad, mind e világ végezetéig!” (NYERS-előszó; SZEGEDI 2002: 5); „A magyar nyelv ékesen szóló tündérek betűkkel játszadozó meseszép éneke” (SZEGEDI 2002: 7).

Amellett, hogy a nyelvrokonság gondolata e művekben nem válik el a népek genetikai rokonságától, magának a rokonságnak a felfogása sem tisztázott; időnként ugyanis inkább nyelvi azonosságról esik szó; pl. „szkíta–hun–magyar azonosság” (TOLNAI 2007).

Az ősi múlt idealizálása a konzervativizmus jegyében többek között a járulékos részek archaizáló nyelvhasználatában is megnyilvánul; (pl. *fi-* és *lyánynevek*; vö. SZEGEDI 2002, TOLNAI 2007).

5.3. A parakomparatív névszótárak ősi magyarként közölt névanyagának jellemzői. A kiadványok mögött álló eklektikus ideológiai háttér következtében a névanyaguk is számos típust foglal magában. A következőkben nem valamiféle egységes szempontokon nyugvó rendszerezést kívánok megvalósítani; ez az említett okból nemigen lenne lehetséges. Inkább különböző szempontok (nyelvi eredet, forrás, névfajta, névszerkezet, írásképmód, kiejtés) felvonultatásával annak bemutatására törekszem, hogy milyen jellegzetes, a tudományos, illetve névjogi kategorizációtól eltérő típusok lelhetők fel a vizsgált névszótárak ősmagyarként feltüntetett anyagában. Bár az alábbiakban minden név kapcsán hivatkozom a forrásra, megjegyzendő, hogy a nevek többsége két vagy több névszótárban is szerepel.

A forrásokból következőleg több sumér vagy annak állított név fordul elő bennük; pl. *Ur-Engur* (MKT.); *Urami-Van*, *Uruk-Dargin* (SZEGEDI 2002).

Hasonlóképpen vannak a mondavilágban vagy a krónikahagyományban a magyarok őseiként vagy rokonaiként említett népekhez (hun, szkíta ~ szittyá, alán) kötött nevek is; pl. *Aszparucs, Atakám* (NYERS 1997); *Ernakh és Irnek* (Attila fiának két névváltozata; MKT.).

A kitalált, akár irodalmi eredetre is visszamenő mitológiában szereplő, körülíró jellegű, névszerűtlen alakulatok is fellelhetők bennük; pl. *Napfia, Istenfi* (SZEGEDI 2002).

19. századi írói névalkotások is gyakran feltűnnek ősmondaiként feltüntetve vagy minden megjegyzés nélkül. Az egyébként anyakönyvezhető *Ividő* például Jókai Bálványosvár című műve révén lett ismert, ő pedig Orbán Baláznak A Székelyföld leírása című művében bukkant rá; a név valójában a *Jóidő pataka* helynév félreolvasásával keletkezett (vö. MIKESY 1971). Szintén Jókai említett művéből került az őmagyarnak titulált nevek közé a *Szilamér; Gillike, Illangó* (NYERS 1997) és a *Gidula, Zezárma* (TOLNAI 2007). A Vörösmarty-féle Zalán futásából szintén több nevet megtalálunk e nevek között: *Habilán, Szömér, Zenedő* (MKT.).

Számos jövevénynévvel is találkozunk bennük; ezek köztudottan bibliai, martírológiumi vagy más népek történelméből ismert, tehát semmiképpen sem magyar eredetű, de a névszótárakban esetenként másként magyarázott nevek: *Sebestyén, Valentin, Robin, Cézár, Titusz, Gabriella* (SZEGEDI 2002).

Keresztnévként beállított helynevek is nagy számban megjelennek bennük; pl. *Baryana, Bihar, Maros, Kikinda* (NYERS 1997); *Sajószöged, Nyitraszeg, Ondóttó* (SZEGEDI 2002). Ugyanakkor az Utónévbizottság e típust csak akkor tartja elfogadhatónak, ha a helynév bizonyítottan személynévből származik.¹³ E nevek egy része ráadásul kétrészes, és jellegzetes helynévi névrésszel is bír.

Érdemes elkülöníteni azokat a jelenleg nem anyakönyvezhető neveket, amelyek akár irodalmi műből is eredhetnek, de a fentebbi példáktól eltérően felismerhető a közszó, amelyből mesterségesen létrehozták őket; pl. *Boci, Méhike, Karcsú* (NYERS 1997); *Felhőcske, Menyétke, Pillangó, Viritó* (MKT.).

Szintén mesterségesen hoztak létre a szerzők vagy forrásaik anyakönyvezhető férfi-nevek mellé női párokat, amelyek jelenleg nem anyakönyvezhetők; pl. *Atánka* (az *Atos* párjaként), *Ondvér* (az *Ond* párjaként) (MKT.).

A női nevek mesterséges alkotásának másik, a névanyag alapján kirajzolódó módja e névszótárakban, hogy különféle létező és nem létező szavakhoz hozzákapcsolják a szemantikai alapon valamiféle női utótagnak tekintett *-lány*-t, esetleg egy létező női nevből elvont utótagot (pl. a *-vér*-t a fenti példában, feltehetőleg az Arany alkotta *Gyöngyvér* alapján) vagy a *-ka/-ke* képzőt; pl. *Nyírlány, Marcilány, Odoslány, Pereglány; Pélyike, Nyákocska* (SZEGEDI 2002).

Ezek mellett anyakönyvezhető nevek nem anyakönyvezhető változatai is felfedezhetők az állományban; általánosságban is jellemző, hogy egy-egy névnek több változata is szerepel az anyagban; pl. *Kötény* (*Kötöny* helyett), *Szömöre* (*Szemere* helyett), *Tonúzaba* (*Tonuzóba* helyett) (MKT.).

Az egyik legkülönösebb típus a kötőjeles alakulatoké, nemcsak azért, mert a magyarban a keresztnévek közé nem tehető kötőjel, hanem az alkotórészek miatt is; pl. *Csillag-Csebi, Ilona-Gyilyó, Mondo-Csu, Tolma-Dala* (SZEGEDI 2002).

Szintén feltűnő sok név esetében a magyartól, illetve az anyakönyvezhető alaktól eltérő helyesírás, fonológiai vagy morfológiai felépítés; pl. *Bendeguz, Boá* (NYERS 1997); *Istenfiak, Paléchun, Pandjaleh, Purkay, Shonen* (SZEGEDI 2002); *Énee, Négyöke* (MKT.).

¹³ Alapelvek a kérvényezett nevek szakvéleményének elkészítéséhez. <http://www.nytud.mta.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/alapelvek.html> (2020. 04. 20.)

5.4. Az eredet és a közsói jelentés megadása a parakomparatív névszótárakban.

E kérdést módszeresen csupán két névszótár alapján tudom áttekinteni. NYERS (1997) ugyanis csak pusztán névlistát közöl; SZEGEDI (2002) a nevek mellett feltünteti a névnapokat (habár azt sehol sem jelzi, hogy e számok a névnapra utalnak), illetve szórványosan és esetlegesen közöl egy-egy információt, hol a közsói jelentésre, hol a névviselőre vonatkozólag. A két fennmaradó névszótár (MKT. és TOLNAI 2007) a nyelvi információk megadásában meglehetősen eltérő stratégiát követ, ezért a következőkben külön-külön tárgyalom őket.

TOLNAIra (2007) a több, egyenrangúan közölt teória jellemző, mint azt a következő példa is mutatja: „Olivér: Általában latin eredetűnek tartják, jelentése: olajfűtettő. • Lehet germán eredetű, jelentése tündér, manó sereg [!], áradat. [...] Lásd még Olupta névüknél!” (TOLNAI 2007: 262.) Az utalások gazdagon átszövik a névszótárt, az ezekkel összekapcsolt szócikkek eredetre és közsói jelentésre vonatkozó adatai ennek ellenére semmilyen kapcsolatban sincsenek egymással. Az *Olivér*-rel összekapcsolt *Olupta*-ról például ugyanott ezt olvashatjuk: „Olupta, Olip-tulma, Olup-tolma: A szó jelentése a hő teljessége.” A címszavak, mint látjuk, gyakran nem egy, hanem több (nem feltétlenül anyakönyvezhető) névből állnak, amelyek az adott név változatai. Az egyes szócikkek egymásra utalása a csak bizonyos szócikkek alatt feltűnő szürke keret olvastán nyer értelmet. Az említett példa kapcsán, az *Olupta* stb. szócikk alatti keretes részben például ez olvasható: „O-LiVér, ó-LiVa. Ó, azaz Ódon, ősi LeVe az életnek, ételnek. Az ősök ó-LeVe az oLiVa mindenre jó. Kívül-belül használatos. Kencének, ételnek, gyógyszernek.” Míg tehát maguk a szócikkek különböző nyelvekből eredeztetik az adott neveket (az egyes etimológiák és velük kapcsolatos közsói jelentések között meg sem próbálva dönteni, esetleg az etimológia bizonytalanságára utalni), addig a keretes részek egyfajta gyökelmélet alapján, a magyarból magyarazzák a pusztán hangzásuk (pontosabban: általában csupán kezdetük vagy mássalhangzóik részleges, illetve teljes azonosság) alapján azonos eredetűnek feltételezett neveket. Ezt egyébként már a szótár egyik járulékos része is megelőlegezi, fontos módszertani elvként hangsúlyozva: „akkor végre az »egzakt« tárgyalhatóság szintjére kerülnek az olyan, azonos képjelekből kiolvasható szópárok, mint a »Madonna - meddő nő«, [...] »Bertalan - börtelen«, [...] »Cygnus (csillagkép) - cigány« [...] stb., amelyeknek szoros egymásra vonatkozása régen közhelynek számít a magyar néphagyománnyal foglalkozó kutatás »alternatív« ágazatában” (TOLNAI 2007: 25).

Az internetes Magyar Keresztnevek Tára ezzel szemben csak egyetlen magyarázattal szolgál nevenként. Ezek között vannak hitelesek is, de nem ritka a történetinek beállított, nem anyakönyvezhető vagy egészen más eredetű név. A jelenleg nem választható, történeti forrásokkal nyilvánvalóan alá nem támasztható és a magyarból le nem vezethető *Gabillá*-ról például az MKT. azt állítja, hogy „ősmagyar leánynév, jelentése: Istenke, Napocska.” Nem kevésbé hiteltelen a szintén nem anyakönyvezhető *Mátrá*-hoz kapcsolódó leírás: „A Kárpát-medencében Kr.e. több fősámán viselte ezt a nevet, egyikükről kapta a hegység az elnevezését, valószínűleg, [!] mert ott lakott.” Az írott forrásokkal nem rendelkező ősmagyar kor mellett a névszótár időnként még a középkorig visszamenőleg jól adatolt nevek és alaposan feltárt források ellenére is tesz minden alapot nélkülöző állításokat. A *Manga* például „magyar eredetű női név [...], Árpád-házi Szent Margitnak volt a »pogány« neve. A Margit nevet csak zárdába vonulásakor, illetve fogadalomtételkor kapta, mindaddig Mangának hívták.”

Bár a névszótár az ismertebb írói alkotásokat többnyire hitelesen magyarázza, némelyiket szintén történetinek állítja be; például az Arany által a *gyöngy* és *vér* összetételével létrehozott *Gyöngyvér* „honfoglalás előtti [!] türk-magyar eredetű személynév”.

Szintén jellemző a nem anyakönyvezhető, csak a névszótár által nevekként feltüntetett magyar közszavak szittyai, hun, sumér stb., illetve mondai eredetű magyarázata; pl. *Mogyoró*: „régii magyar eredetű női név. Jelentése: mogyoró. A szó eredete bizonytalan, lehet Mogyoró, mint a magyarok mondai őse (Magor), de lehetséges a Megyerből való képzése is.”

Végül megemlítendő, hogy a keresztnivekként beállított helyneveket is többféle, a fent felsoroltak mellett jellemzően iráni vagy (ó)török nyelvekből magyarázza a névszótár, helynév voltukra esetleg nem is utalva; pl. *Eger*: „az óiráni a-kara, a szkíta agar és az oszét ágär szavak magas hangrendű formája az eger szavunk. Jelentése: végtelen, határtalan.”

6. Az elemzés tanulságai. A laikus keresztnévszótárak három típusának jellemzőit áttekintve megállapítható, hogy különböző okokból ugyan, de mindegyik jelentős arányban tartalmaz a nagyközönséget félretájékoztató információkat. Az általános jellegűek esetében ez nem célzatosan történik, hanem egyszerűen a szakmai ismeretek hiányából fakad. Ez csak akkor lenne elkerülhető, ha kizárólag nyelvészeti és speciálisan névtudományi háttérrel rendelkező szakemberek készítenének névszótárakat. Míg azonban az többé-kevésbé evidensnek számít, hogy egy orvosi vagy hídépítési témájú kiadvány megírásához komoly szakmai ismeretek szükségesek, addig sokan gondolják, hogy a nyelvészeti kérdésekben való nyilatkozáshoz elegendő az, ha valaki az adott nyelvet bírja, illetve a véletlenszerűen kezébe akadó könyvekből tájékozódik. Bár a nyelvészek generációi hangoztatták már korábban is, hogy a nyelv vizsgálata ugyanúgy tudomány, mint a matematika, és alapelveit, forrásait, szakirodalmát, módszereit ugyanúgy egyetemen kell megismerni, erőfeszítésük mind ez idáig hatástalannak tűnik. Ennek egyik legfőbb oka az lehet, hogy a fenti tudományokból az iskolában tanult alapok egy laikus számára is érzékelhetően kevésnek bizonyulnak az adott tudomány műveléséhez, illetve egyes tudományokat (pl. jogi, gazdasági, műszaki ismereteket) nem is tanítanak minden iskolatípusban. Emiatt ezek bonyolultabbnak, komolyabbnak tűnnek, mint a nyelvtudomány, amelyet az iskolai nyelvtanórák tapasztalatai alapján a többség a nyelvműveléssel, a helyesírással vagy a mondatelemzéssel azonosít. A bölcsészettudományok világszerte tapasztalt, régóta tartó leértékelődése a közvetlen hasznot hajtó, ezért értékesebbnek tartott természet-, élet-, jog-, gazdaság- és mérnöki tudományokkal szemben pedig tovább erősíti e felfogást. (Bővebben, a parakomparatív eszmék terjedésének okai kapcsán l. pl. IMREH 2017.) Abban pedig, hogy laikus szerzők éppen keresztnévszótárakat készítenek viszonylag nagy számban, elsősorban az e nevek iránti egyéni és közérdeklődés, e szótártípus eladhatósága játszik szerepet. Jól látható mindez e szótártípus külső jellemzőiből, melyek legfőbb célja a gyermeket váró szülők figyelmének megragadása, ezáltal pedig az eladott példányszám és a bevétel növelése. A másik két szótártípus (az ezoterikus és a parakomparatív) az általános jellegű keresztnévszótárakkal szemben már célzatosan is félretájékoztatja olvasóit, hiszen ezek az egyébként könnyen elérhető tudományos irodalom teljes mellőzésével, sőt elutasításával, egyfajta ideológia terjesztése érdekében készülnek.

A félretájékoztatásból szakmai és társadalmi problémák egyaránt származhatnak: előfordulhatnak fölöslegesen benyújtott névkérelmek, melyek egyrészt a szülőkre rónak terhetet, másrészt az Utónévbizottságra és a mindenkori hivatalra; az elutasításból fakadó elégedetlenség, csalódottság; összeesküvés-elméletek és tévhitek terjesztése; hamis történet- és nemzettudat kialakulása, illetve megerősítése; stb.

A parakomparatív névszótárak kapcsán megjegyzésre érdemes, hogy már a paródiájuk is megszületett SIPOS FERENCnek köszönhetően, akinek Nevében él a nemzett. A magyar keresztnivek részletes eredettörténete című „névszótára” (2012) mind az eklektikus

ideológiai hátteret, mind a felépítést, tartalmat és stílust tekintve tökéletesen karikírozza e kiadványokat; vö. pl. az *Aurél* kapcsán: „A baskíriai ősmagyar törzsek közül legdélebbre, Kis-Ázsiába vándorolt szavárd magyarok keresztény hitet felvett családjában jelent meg először ez a patinás keresztnév. [...] A szavárd magyarok a határozott névelők közül nem használják a hosszabb »az« alakot [...]. E furcsaság dacára a mi fülünknek igencsak magasztosan hangzik ez a Jóisten mellett hitet tevő keresztnév: Aurél, vagyis »A Ur él«. [...] Egyes esti egyetemeken nevelkedett, erőltetetten materialista nyelvészkatatók próbáltak profánabb eredettörténetet kreálni a keresztnévnek: olvasták »aura-él«-nek (vagyis a szögletes aura oldallapjainak találkozásaként), »elő aurájúnak«, sőt a »gyáva hitetlen« (Gyaurfél) őskeresztnévből is megpróbálták levezetni, de mindhiába.” (SIPOS 2012: 40.) A paródia azonban csak az értő olvasók számára működhet, ezért bár a névszótár sokak számára szórakoztató olvasmány, és az egyetemi oktatásban is kiválóan alkalmazható lehet, mégsem a legjobb megoldás a problémák ellensúlyozására. Különösen úgy nem, hogy a kötet maga nem utal paródia voltára, így azok, akik nincsenek kellő mértékben, megfelelő ismeretekkel felvértezve, és nem fognak gyanút egyes, kifejezetten erőre sikerült részek és a humoros borítókép kapcsán sem, akár komolyan is vehetik a benne foglaltakat.

Az említett problémák lehetőség szerinti ellensúlyozására, a téves információk és tévhitek, összeesküvés-elméletek terjedésének ellensúlyozására ezért véleményem szerint más utakat kell keresnünk: az ismeretterjesztésre kellene nagyobb hangsúlyt fektetnünk (a magyar névkutatás társadalmi jelenlétéről l. JUHÁSZ 2015: 54–57; RAÁTZ 2015, kül. 238–239; a feladat fontosságára l. már BENKŐ 1981, újabban pl. HOFFMANN 2015: 20). Ebben elsősorban a nyelvészeknek, a névkutatóknak és általában a tudománynak és a közoktatásnak a felelősségét kell hangsúlyozni. Egyrészt érdemes lenne növelni a nyelvtörténet jelenlegi arányát az iskolai tananyagban (minden szinten és iskolatípusban), és a legalapvetőbb névtani ismereteket is be kellene vonni az oktatásba (vö. újabban pl. F. LÁNCZ 2016, IMREH 2017), még ha ez önmagában nyilván nem is oldaná meg a problémát. Emellett a jelenleg nem különösebben aktív névtani ismeretterjesztés erősítésére is szükség lenne (pozitív példaként l. a nyest.hu portált, mely számos névtani, valamint a nyelvrokonsággal és az ehhez kapcsolódó tévhitekkel is foglalkozó írást közöl, vö. HAINDRICH 2013; illetve az MTA támogatásával 2018 tavaszán indított tudomany.hu oldalt, mely az általános hírek hatásait hivatott ellensúlyozni tudományos ismeretterjesztő írásaival, köztük számos nyelvészettel is). Az ismeretterjesztéshez az interneten könnyen elérhető, hiteles névszótárak készítése is hozzátartozik. (Fontos kezdeményezés e szempontból az MTA Nyelvtudományi Intézetének RAÁTZ JUDIT és SASS BÁLINT készítette Utónévkeresője.¹⁴) Mindezekhez azonban támogató akadémiai környezetre is fokozottan szükség van. Jelenleg ugyanis nemhogy a nyelvész-társadalom, de még a névkutatók se nagyon ismerik, illetve ha igen, alábecsülik e névszótárak társadalmi hatását, hiszen még a parakomparatív eszmék ellen fellépő tudósok sem igen fordítanak figyelmet rájuk. A névkutatásnak a magyarországi nyelvtudományban kevésbé megbecsült volta és csak töredékesen létező intézményrendszere (vö. JUHÁSZ 2015; szemben számos külföldi példával; vö. FARKAS 2015) szintén nem segíti elő a változást, ahogyan a jelenleg uralkodó, az ismeretterjesztést és a szótárkészítést alacsonyán értékelő tudományometriai felfogás sem.

¹⁴ <http://corpus.nyttud.hu/utonevportal> (2020. 04. 20.)

Ahhoz tehát, hogy számottevő eredményt lehessen elérni, több, egymással szoros kölcsönhatásban lévő tényezőnek kellene változnia, és ezeknek a jó része fölötté áll az egyes névkutatók befolyásának. Mindenesetre a kezdőlépés a probléma felismerése és a figyelem felhívása; írással e célt kívántam elősegíteni.

Felhasznált források

- BOBULA IDA é. n. *Kétezer magyar név sumir eredete*. Limestone College, h. n.
- GÁBORJÁNI SZABÓ MIHÁLY – GÁBORJÁNI SZABÓ SZABOLCS 1936. *Őseredetű magyar személynevek tára*. Dürer, Gyula.
- GYERGYEL ISTVÁN szerk. é. n. *Utónévkönyv. Fiúnevek, lánynevek eredete és jelentése*. Anno Kiadó, h. n.
- GYŐRI ERIKA szerk. é. n. *Nagy utónévkönyv*. Szalay Könyvkiadó, h. n.
- KLIMENT EMILIA 2005. *Névmágia. Hogyan befolyásolja a név a személyiségünket*. LPI Produkciós Iskola, h. n.
- IFJ. KULCSÁR LÁSZLÓ szerk. 1992. *A keresztnévek titkai*. Új Nap Lap- és Könyvkiadó, h. n.
- LAIK ÁGNES szerk. 1991. *Utóneveink. Kis magyar utónévkönyv*. Bibliotéka, Budapest.
- LÁSZLÓ TÜNDE 2014. Adjunk gyermekeinknek ősi magyar nevet! *Magyar Nő Magazin*. <http://magyarno.com/adjunk-gyermekeinknek-osi-magyar-nevet> (2020. 04. 20.)
- MKT. = *Magyar Keresztnévek Tára*. <http://magyarnevek.hu> (2020. 04. 20.)
- NYERS CSABA 1997. *Magyar keresztnévek tára*. Magyarok Európában Európaért Alapítvány, h. n.
- PAÁL ZOLTÁN 2009. *Arvisura (igazszólás) 1–2. Regék a hun és magyar törzsszövetség rovásírásos krónikájából*. Szerk. BOLYKY ÚR JÁNOS. Püski Kiadó, Budapest.
- PAÁL ZOLTÁNNÉ – KÁLLAY L. TARJÁN [1977]. *Ős Féran névadó naptár*. Kézirat, OSZK, II, 80, [10] fol.
- PÁLFY GYULA é. n. *Utónévkönyv. Milyen nevet válasszunk?* Aranyhal Könyvkiadó, Budapest.
- PRÁCZKI ISTVÁN 1998. *Minek nevezelek? Keresztnévek magyarázata (Ősnevek – ősmondák – ősmítoszok)*. Szerzői kiadás, Budapest.
- SÍPOS FERENC 2012. *Nevében él a nemzet. A magyar keresztnévek részletes eredettörténete*. Noran Libro, Budapest.
- SZEGEDI CSANÁD 2002. *Magyar eredetű keresztnévek teljes tára*. K. n., Budapest.
- SZEGEDI CSANÁD 2004. *Magyar eredetű keresztnévek kincses tára. 2., átdolgozott kiadás*. Gyepű Kiadó, Budapest.
- TAKÁCS TIBOR 2006a. *Sorsunk a nevünkben. 1400 férfi utónév elemzése*. Sanoma, Budapest.
- TAKÁCS TIBOR 2006b. *Sorsunk a nevünkben. 1300 női utónév elemzése*. Sanoma, Budapest.
- TAKÁCS TIBOR é. n. „*Nomen est omen*”. K. n., h. n.
- TOLNAI LÁSZLÓ 2007. *Ősi neveink, aranykincseink*. Allprint Kiadó, Budapest.
- TÖLGYESI GÁBOR 2006. *Magyar eredetű utónevek*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- Utónevek, keresztnévek, névnapok. In: *Szülők lapja.hu, a babák-mamák szakértője*. <http://www.szuloklapja.hu/utonev-kereso.html> (2020. 04. 20.)
- Utónévkereső. In: *Babanet*. <https://www.babanet.hu/utonevkereso> (2020. 04. 20.)

Hivatkozott irodalom

- BENŐ ATTLA – LANSTYÁK ISTVÁN 2017. Névideológiák Erdélyben. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig VIII. A nyelvtérület keleti peremén. A 2017. május 30–31-i*

- kolozsvári névföldrajzi tanácskozás előadásai.* Erdélyi Múzeum-Egyesület – Savaria University Press, Kolozsvár–Szombathely. 13–32.
- BENKŐ LORÁND 1981. Megnyitó. In: HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk., *Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 160. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 7–13.
- BRENNER KOLOMAN – ERB MARIA – KNIPF ERZSÉBET szerk. 2004. *Magyarországi német utónevek jegyzéke.* Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, h. n.
- S. DÁVID EMESE szerk. 2004. *Nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve.* Aranyhal Könyvkiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2006. Keresztnévkönyvek – keresztnévtárak – keresztnévszótárak Magyarországon. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére.* Argumentum Kiadó, Budapest. 246–252.
- FARKAS TAMÁS 2010. A magyar családnévanyag fogalma és struktúrája. *Magyar Nyelvjárások* 48: 59–75.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS 2019. Keresztnévszótárak és utónévportálok. A magyar keresztnévanyag feldolgozása online és határok nélkül. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben. A 2019. június 8-i révkomáromi névföldrajzi tanácskozás előadásai.* Savaria University Press, Szombathely. 63–80.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2017. *Örök névnaplár. A mai magyar keresztnévek legteljesebb gyűjteménye.* Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. Fericsik Erzsébet – Raátz Judit, Hogy hívnak? Könyv a keresztnévekről. [Recenzió.] *Névtani Értesítő* 20: 134–139.
- HAINDRICH HELGA ANNA 2013. Névtani kérdések a nyest.hu-n. *Névtani Értesítő* 35: 237–243.
- HEGEDŰS JÓZSEF 2003. *Hiedelem és valóság. Külföldi és hazai nézetek a magyar nyelv rokonságáról.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a társtudományok. FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 11–22.
- IMREH RÉKA 2014. A helynevek szerepe az alternatív ideologikus gondolkodásban I. A Pilis-kultusz esete. *Névtani Értesítő* 36: 105–120.
- IMREH RÉKA 2015. A helynevek szerepe az alternatív ideologikus gondolkodásban II. Tudálékos helynév-etimológiák és új helynevek a Pilis-kultuszról. *Névtani Értesítő* 37: 119–136.
- IMREH RÉKA 2017. A laikus nyelvrokonítási kísérletekkel kapcsolatos oktatásmódszertani kérdések. *Anyanyelv-pedagógia* 10/3: 22–33. <https://doi.org/10.21030/anyp.2017.3.2>
- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–61.
- KnE. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT, *Keresztnévek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfinevek.* A magyar nyelv kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2009.
- KOMORÓCZY GÉZA 1976. *Sumer és magyar?* Magvető, Budapest.
- F. LÁNCZ ÉVA 2016. Névtudományi ismeretek a magyar nyelvi órán. *Anyanyelv-pedagógia* 9/4: 47–61. <https://doi.org/10.21030/anyp.2016.4.4>

- MCCLURE, PETER 2015. Personal and Surname Dictionaries. In: DURKIN, PHILIP ed., *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford University Press, Oxford. 271–291. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.013.17>
- MIKESY SÁNDOR 1971. Egy ritka női keresztnévről. Ividő. *Magyar Nyelv* 67: 85–88.
- MUnk. = LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES, *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest, 1998.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 227–247.
- SLÍZ MARIANN 2017. *Személynévtörténeti vizsgálatok a középkori Magyarországról*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061134>
- SLÍZ, MARIANN 2018. The legal deficiency of publishing calendars and the problems caused by calendars and dictionaries of given names based on lay ideas in Hungary. *Onomastica Uralica* 10: 309–315.
- SLÍZ, MARIANN 2020. Hungarian non-professional dictionaries of first names. Methodological problems caused by the lack of lexicographic and onomastic knowledge. *International Journal of Lexicography*. <https://doi.org/10.1093/ijl/ecaa009>
- SZILÁGYI FERENC 1987. *Sokféle neveknek magyarázata. Névnapi szófejtő az év (majd) minden napjára*. RTV-Minerva Kiadó, Budapest.
- Unk. = *Utónévkereső*. Készítette: RAÁTZ JUDIT – SASS BÁLINT. <http://corpus.nytud.hu/utonevportal> (2020. 04. 20.)
- ZELLIGER ERZSÉBET 2017. Földrajzi neveink eredetéről – másképpen. Gondolatok néhány közel-múltban megjelent kötet kapcsán. *Névtani Értesítő* 39: 183–190.

SLÍZ MARIANN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5959-1018>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

MARIANN SLÍZ, Non-professional given name dictionaries

The study presents Hungarian given name dictionaries and digital databases that have been compiled by non-professionals, that is, editors without onomastic knowledge, at the end of the 20th century or beginning of the 21st. Its goal is to pinpoint methodological errors, shortcomings, and the ideological nature of two types of name dictionaries. Furthermore, it highlights the social difficulties that these dictionaries can cause. The article categorizes name dictionary publications into the following groups: a) non-ideological works; b) those based on esoteric foundations; c) para-comparative dictionaries that aim to advance unofficial theories about the genealogy of the Hungarian language. The boundaries between the three categories are fuzzy, as their authors – lacking onomastic knowledge – are unable to discern the academic value of the sources used. Dictionaries are presented based on characteristics specific to the given category, such as external characteristics, structure, sources, and referenced literature. The study details the methodological problems of providing the etymological origin or meaning of names, concentrating on ideological influences in the question, especially the category of names published as ancient-Hungarian, and the registration of the published name data. The study concludes that the negative effects of such dictionaries (the spread of misinformation, difficulties with naming regulations connected to unregistrable names, feeding a false national idea, the propagation of nationalistic views) would be counter-balanced by an increase in popular scientific works on onomastics.